

Кравчук І. І., к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет,
м. Житомир

Механізми управління відтворенням потенціалу агросфери

Досліджено теоретико-методологічні підходи до механізмів управління відтворенням потенціалу агросфери. Визначено чинники взаємодії підсистем управління агросферою регіону, сільським соціумом та потенціалів і механізмів управління. Розроблено методичний підхід управління агросферою регіону з використанням блоків підсистем, що взаємодіють на основі інформаційного потоку відомостей про результати відтворення регіонального потенціалу управління.

Ключові слова: механізми управління, відтворення потенціалу, агросфера, сільський соціум, системи управління, потоки впливу, підсистеми інформаційного забезпечення.

Исследованы теоретико-методологические подходы к механизмам управления воспроизводством потенциала агросферы. Определены факторы взаимодействия подсистем управления агроферой региона, сельским социумом, потенциалов и механизмов управления. Разработан методический подход управления агроферой региона с использованием блоков подсистем, взаимодействующих на основе информационного потока сведений о результатах воспроизводства регионального потенциала управления.

Ключевые слова: механизмы управления, воспроизводственный потенциал, агросфера, сельский социум, системы управления, потоки влияния, подсистемы информационного обеспечения.

Theoretical and methodological approaches to the governance arrangements agro sphere reproduction capacity . Factors interaction management subsystems of the agricultural sphere region, rural society and the potential mechanisms and management. The methodical approach control agricultural sphere region using blocks of subsystems that

interact on the basis of the information flow of information on the results of playing regional capacity management.

Keywords: mechanisms of management, playback capabilities, agricultural sphere, rural society, control systems, flow exposure subsystem with information.

Постановка проблеми. Забезпечення соціально-економічного відтворення агросфери України здійснюється за допомогою організаційно-економічних, управлінських та координаційних механізмів, використання яких потребує розробки і впровадження дієвого інструментарію на макро-, мезо-, мікро- рівнях державного регулювання та врахування потенціалу аграрного сектору конкретного регіону, сільської території (ендогенного потенціалу). Наразі впровадження програм, планів, стратегій розвитку агросфери не забезпечують очікуваних результатів відтворення її потенціалу з причин відсутності механізмів інтегрованого впливу, ефективного контролю, інноваційно-інвестиційної підтримки реалізації та ефективних організаційних форм гуртування членів соціуму. Незаперечно вбачається актуальність дослідження проблем організованої взаємодії об'єктів і суб'єктів соціуму на регіональному і локальному рівнях агросфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вирішення проблеми відтворення потенціалу агросфери та його концептуального забезпечення здійснено В. Андрійчуком, І. Лукіновим, О. Крисальним, О. Онищенком. Аспекти формування й використання механізмів відтворення ресурсного потенціалу агросфери досліджувались О. Борисовою, А. Гайдуцьким, В. Геєцем, В. Іванютою, О. Клокарком, М. Латиніним, В. Россохою, П. Саблуком, О. Ульяновченком, В. Шебаніним та багатьма іншими [1; 4; 5; 3; 6; 9; 11; 12; 13; 14]. Результати цих досліджень стали основою для розробки систем управління агросферою у процесі відтворення окремих її складових (економічної, соціальної, екологічної, територіальної) та формування новітніх теоретико-методологічних підходів до соціально-економічних механізмів відтворення, що зумовлює необхідність поглибленого вивчення елементів системи управління агросферою на різних ієрархічних рівнях та у різних інтегрованих модифікаціях.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка методичного підходу до управління агросферою із використанням механізмів відтворення її потенціалу. До основних завдань віднесено: 1) дослідження сучасного контексту методології механізмів управління агросферою; 2) визначення чинників ефективності управління відтворенням потенціалу агросфери на різних рівнях ієрархії; 3) обґрунтування методичного підходу до формування механізму управління агросферою та сільським соціумом з використанням ендогенного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Ефективність механізмів управління відтворенням потенціалу агросфери визначається їх здатністю перетворювати різні види ресурсів за заданими цілями, з використанням управлінських функцій та інструментів, що сприяє організації взаємодії суб'єктів і об'єктів управління в умовах інтеграції функціональних та забезпечувальних підсистем. Дослідження систем впливу на відтворення потенціалів економічної, соціальної, екологічної, територіальної складових агросфери на регіональному та локальному рівнях здійснюються в контексті розгляду економічних, організаційно-правових, інтегрованих механізмів управління. Основні засади економічного механізму управління в аграрному секторі закладаються в аграрній політиці і конкретизуються системою засобів і заходів у сфері управління аграрною економікою, соціально-економічним, екологічним, культурно-просторовим розвитком сільських територій та регіонів.

Сучасний контекст методології механізмів управління агросферою визначається взаємозв'язком між обраним механізмом і потенціалом об'єкта управління. Погоджуємось з позицією О. Попової, яка вважає людину з її системною триединою цілісністю «біо-соціо-трудо» найвищою цінністю сталого розвитку агросфери, а сільський соціум – системним конструктом агросфери, в межах якого формується ендогенний потенціал та забезпечуються умови його відтворення [10, с. 64]. З точки зору економічної концепції сільського соціуму, ефективна взаємодія людських ресурсів (потенціалів) з іншими соціальними, економічними, екологічними, територіально-природними ресурсами створює економічні передумови для власного відтворення [7, с. 140; 8, с. 32]. Пропонуємо механізмом управління сільським соціумом вважати сукупність закономірностей, принципів, функцій, форм і методів системного впливу на соціально-економічні процеси, що забезпечують координацію господарської діяльності, реалізацію специфічного потенціалу, розширене відтворення умов життєдіяльності населення, оновлення економіки та соціальної сфери села, направлених на підвищення якості життя населення у відповідності до сучасних суспільних потреб на основі раціонального використання ресурсів та з урахуванням територіальних факторів і місцевих особливостей.

Взаємодія «потенціал – механізми управління» відбувається в умовах здійснення цілеспрямованого впливу керуючої системи агросфери на керовану систему зокрема, керівництва місцевої і регіональної влади, керівників організацій, сільськогосподарських підприємств – на ендогенний потенціал соціуму. Ефективність означеної взаємодії вимірюється економічними результатами діяльності окремих складових ендогенного потенціалу і слугує основою для наступного циклу «потенціал – механізми управління – відтворення – забезпечення якості існування соціуму». Ефективність управління агросферою залежить від ефективної взаємодії всіх складових механізму управління зокрема, бюджетно-податкової політики в аграрній сфері економіки; фінансово-кредитної політики в сільському господарстві; облікової і амортизаційної політики в аграрному секторі економіки; мобілізації наявних і потенційних ресурсів; суб'єктів та об'єктів інвестиційно-інноваційних процесів тощо [2, с. 137].

Механізм управління агросферою регіону з позиції системного підходу є складною сукупністю компонентів, включає органи управління, цільові стратегічні установки, закономірності, принципи, функції, структури, ресурси, методи, організаційну культуру, компетенції, технології та інструменти, що знаходяться у тісному взаємозв'язку між собою, утворюючи різні підсистеми в їх інтеграційній цілісності, формують механізми впливу на агросферу регіону, відтворювальний потенціал, умови життєдіяльності населення, організації і домогосподарства, суспільні, економічні і соціальні процеси з метою підвищення конкурентоспроможності економіки та якості життя населення.

З урахуванням положень теорії управління і вищевикладених аспектів механізму управління відтворенням потенціалу агросфери пропонуємо схему системи управління агросферою регіону та сільським соціумом (рис. 1).

Згідно з наведеною схемою систему управління агросферою регіону та сільським соціумом розбито на три підсистеми: ОЗ (підсистема «Організаційне забезпечення»); ІУ (підсистема «Інструменти управління»); РП (підсистема «Регіональний потенціал»). Виконавчими органами системи є суб'єкти управління (СУ), які за допомогою усіх підсистем здійснюють координацію об'єктів управління (ОУ) із використанням регіонального потенціалу (РП). Система має вісім основних потоків впливу:

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ
(за видами економічної діяльності)

I_{вх} – інформаційний потік, що містить інформацію про результативність управління регіональним та сільським соціумом;

I_{спец} – спеціальний інформаційний потік, що зумовлює прийняття рішень про вибір інструментів управління;

Ф_{вн} – внутрішній фінансовий потік, що забезпечує використання інструментів управління;

I_{орг} – інформаційний потік організаційного забезпечення та вибору інструментів управління;

Ф_з – зовнішній фінансовий потік, що впливає на реальне використання інструментів управління;

I_{коорд} – інформаційний потік координації регіонального і сільського соціуму;

I_{корег} – корегуючий потік зворотного зв'язку;

I_{відтв} – інформаційний потік відомостей про результати відтворення регіонального потенціалу управління, що надходять у підсистему оцінки результативності управління агросферою (ОРУА).

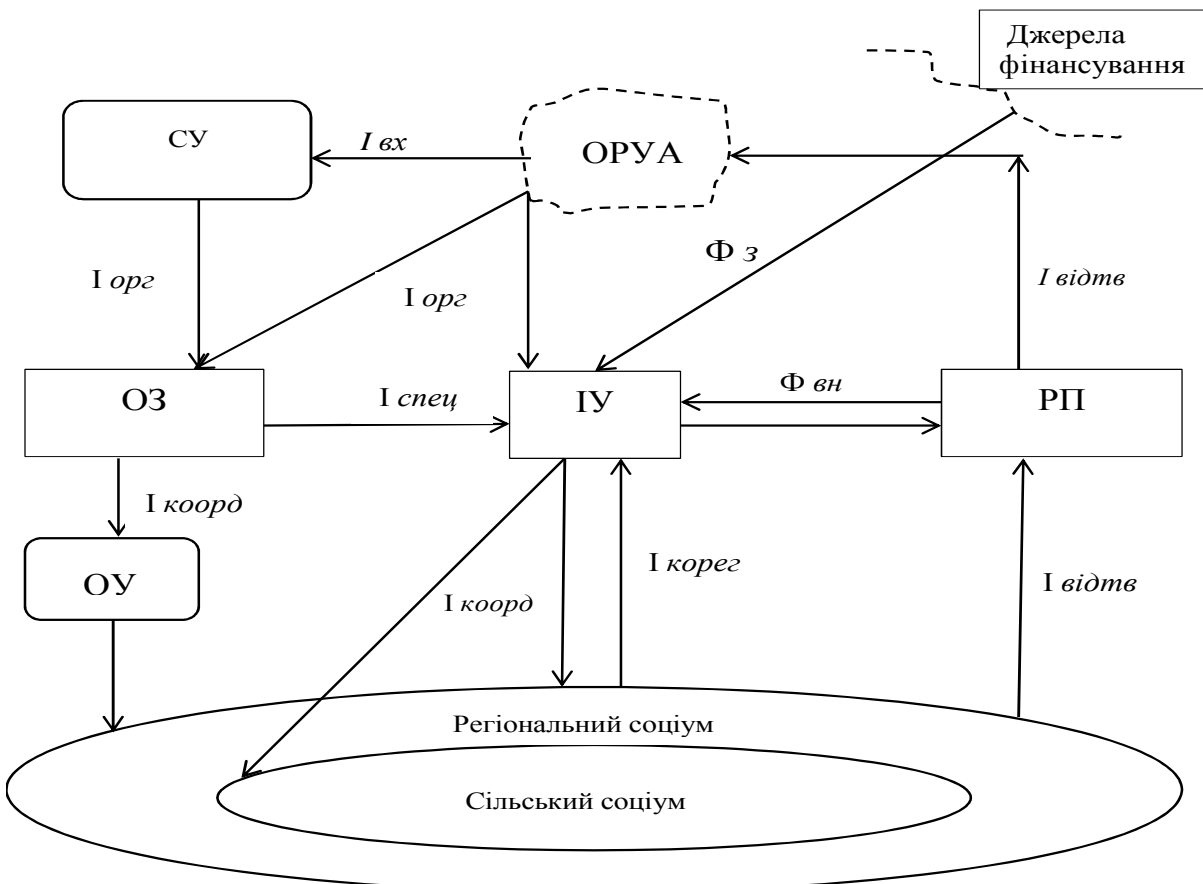

Рис. 1. Система управління агросферою регіону та сільським соціумом
Джерело: власні дослідження.

Для успішної реалізації і ефективної роботи запропонованої системи управління необхідне ретельне системне опрацювання кожного з блоків-підсистем, наведених на рис. 1. Оскільки у середовищі сільського соціуму управлінський вплив на його розвиток здійснюють місцеві органи влади, керівництво сільськогосподарських підприємств та члени сільської громади, то основним блоком цього механізму є підсистема відтворення ресурсного потенціалу, в якій здійснюється трансформація потоків впливів, спрямованих на

координацію сільського розвитку. Це передбачає реформування структури механізму управління сільським соціумом, починаючи з вертикальної координації на регіональному рівні агросфери зокрема, зміну моделі взаємодії суб'єктів управління на паритетних засадах (між регіональними і місцевими органами влади) з урахуванням їх можливостей і внутрішніх ресурсів щодо впливу на відтворення потенціалу соціуму.

Розкривши зміст підсистеми управління сільським соціумом і врахувавши структурну організацію системи управління агросферою регіону, схему механізму управління сільським соціумом можна зобразити у наступному вигляді (рис. 2).

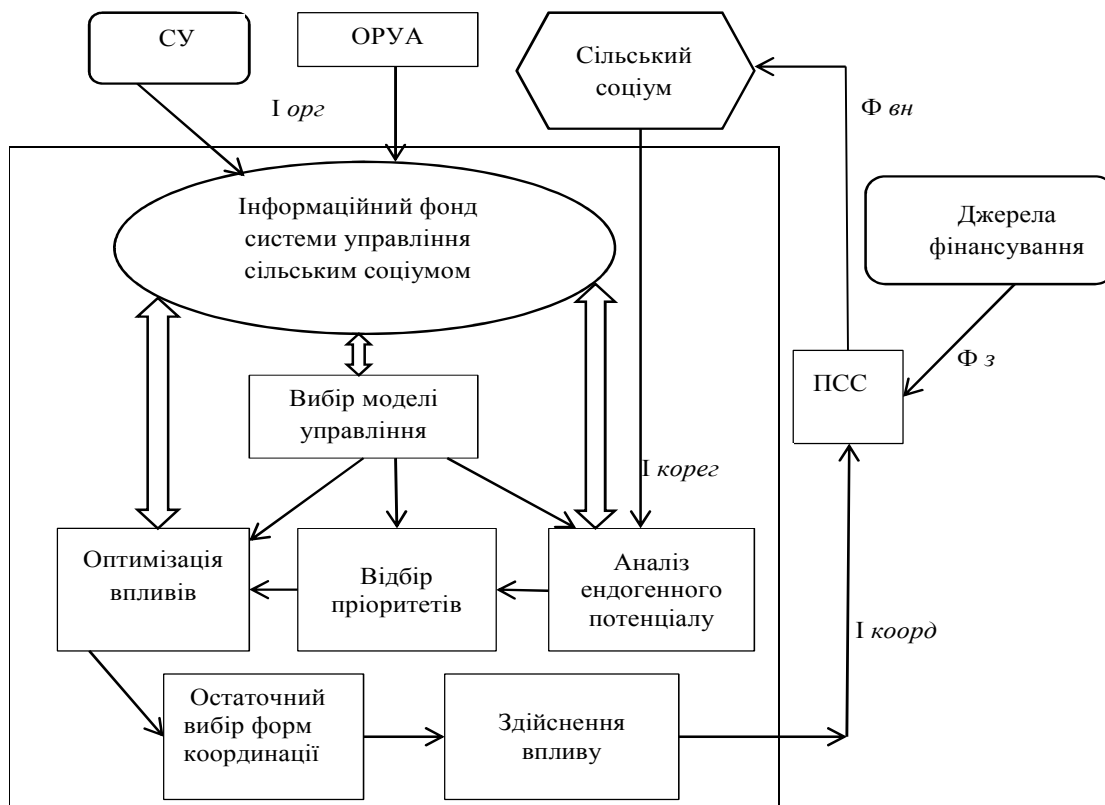

Рис. 2. Механізм управління сільським соціумом

Джерело: власні дослідження.

У наведеній схемі є блок вибору моделі управління сільським соціумом, за алгоритмом якого функціонують інші блоки. Інформаційне забезпечення моделей здійснюється підсистемою «Суб'єкти управління» (СУ) із використанням блоку «Оцінка результатів управління агросферою» (ОРУА) через потік *I орг*. Потік управління *I коорд* містить у своєму складі узагальнені результати етапів «Остаточний вибір форм координації» та «Здійснення впливу». Потоки внутрішнього і зовнішнього фінансового забезпечення ($\Phi_{вн}$, $\Phi_{з}$) «проходять» через блок «Потенціал сільського соціуму» (ПСС). Потік *I корег* містить інформацію, що надходить безпосередньо від сільського соціуму.

У розробленому методичному підході система управління пов'язується з комплексною оцінкою потенціалу (ендогенного, локального). Ця оцінка є інтегральним показником ефективності управління в агросфері, тобто його

здатності спрямувати (потенційно) різні види ресурсів в певному часовому інтервалі та забезпечувати конкурентоспроможність регіону, сільських територій. Вважаємо, що ефективний розвиток системи управління агросферою регіону і сільським соціумом залежить від концентрації системи потоків координації відтворювальних процесів і націленості на забезпечення конкурентоспроможності регіону, сільських територій.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

1. Ефективність механізмів управління відтворенням потенціалу агросфери визначається їх здатністю перетворювати різні види ресурсів за заданими цілями, з використанням управлінських функцій та інструментів, що сприяє організації взаємодії суб'єктів і об'єктів управління.

2. Сучасний контекст методології механізмів управління агросферою визначається обґрунтуванням взаємозв'язку між обраним механізмом і потенціалом об'єкта управління – ендogenous потенціалом агросфери. сільського соціуму.

3. Ефективність взаємодії «потенціал – механізми управління» вимірюється економічними результатами діяльності економічної, соціальної, екологічної, просторової складових ендogenous потенціалу, відтворення яких здійснюється за допомогою механізму управління агросферою.

4. Основою методичного підходу до управління агросферою є розробка схеми системи управління агросферою регіону та сільським соціумом, в якій сформовано блоки підсистем та потоків впливу, що взаємодіють на основі інформаційного потоку відомостей про результати відтворення регіонального потенціалу управління.

5. Механізм управління сільським соціумом ґрунтується на виборі адекватної ендogenous потенціалу і зовнішнім механізмам підтримки моделі управління, що сприяє відтворенню потенціалу управління агросферою.

У перспективі можливо розробляти методичний підхід до оцінки відтворювального потенціалу сільського соціуму із виділенням окремих компонентів, на які мають вплив безліч факторів. Для математичного опису системності відтворювального потенціалу агросфери доцільно використовувати формальну мову теорії графів.

Список використаних джерел

1. Борисова В. А. Економічне відтворення природного ресурсного потенціалу АПК : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук : спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / В. А. Борисова. – Миколаїв, 2003. – 36 с.
2. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми / О. М. Бородіна, С. В. Кирилук, О. Л. Попова та ін.] ; за ред. О. М. Бородіної. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ, 2008. – 264 с.
3. Іванюта В. Ф. Методологічне забезпечення розвитку аграрного виробництва регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / В. Ф. Іванюта. – К., 2009. – 40 с.
4. Гайдуцький А. Економічні механізми забезпечення інвестиційної діяльності конкурентоспроможності аграрного сектору економіки / А. Гайдуцький // Економіка України. – 2003. – № 2. – С. 69-73.
5. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – С. 5-6.
6. Клокар О. О. Механізм ефективного відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / О. О. Клокар. – Миколаїв, 2013. – 42 с.
7. Кравчук І. І. Роль сільського соціуму у сталому розвитку агросфери: трансформація концепцій / І. І. Кравчук. – Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – № 7. – 2012 (17). – С. 138–141.
8. Кравчук І. І. Формування ефективних механізмів підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу агросфери / І. І. Кравчук // Наук. журн. «Вісник Хмельницького національного ун-ту». Серія «Економічні науки». – 2013. – № 5. – Том 1. – С. 30–34.
9. Латинін М. А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання / М. А. Латинін. – Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2006. – 320 с.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ (за видами економічної діяльності)

10. Попова О. Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми / О. Л. Попова. – К. : Ін-т екон. і прогнозів. НАН України, 2009. – 352 с.

11. Россоха В. В. Теоретико-методичні засади формування, розвитку та оцінювання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства / В. В. Россоха. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 94 с.

12. Саблук П. Т. та ін. Глобалізація і продовольство : монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 632 с.

13. Ульяновченко О. В. Управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук : спец. 08.00.03 «економіка та управл. нац. госп.» / О. В. Ульяновченко. – К., 2008. – 38 с.

14. Шибанін В. С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства / В. С. Шибанін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 276 с.